

Zitting 1978–1979

15 536

Voorstel van het lid Konings tot wijziging van de Wet op het Voortgezet Onderwijs met betrekking tot het integraal 4-jarig maken van het m.a.v.o.

Nr. 5

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG, TEVENS VERSLAG

Vastgesteld 21 juni 1979

De vaste commissie voor onderwijs en wetenschappen¹, met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel belast, heeft daarover met de voorsteller op 2 mei 1979 in een voor alle leden der Kamer toegankelijke vergadering mondeling overleg gevoerd.

De commissie heeft de eer, van dit overleg als volgt verslag te doen.

Opmerkingen uit de commissie

Een lid van de V.V.D.-fractie vond een compliment aan de heer Konings met het door hem genomen initiatief op zijn plaats. Het staat al geruime tijd vast dat velen in het onderwijs het driejarig m.a.v.o. het liefst zien verdwijnen, maar voorstellen in die richting zijn tot nog toe uitgebleven. Deze passiviteit heeft de initiatiefnemer nu doorbroken, hetgeen waardering verdient.

Bestudering van dit voorstel had dit lid aanleiding tot een zevental opmerkingen gegeven:

1. Zowel in de beweegreden als in de memorie van toelichting wordt verscheidene malen gesproken over «de eerste cyclus van het voortgezet onderwijs». Dat is te betreuren, omdat daarmee in officiële teksten een omstreden begrip wordt geïntroduceerd. Voor hetgeen de initiatiefnemer wil bereiken is hantering van deze term bovendien in het geheel niet nodig. Moet het als een «slip of the pen» worden beschouwd?

2. Als argument voor zijn voorstel voert de initiatiefnemer onder meer aan dat blijkens een in 1975 verschenen rapport van het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen gediplomeerden van het driejarig m.a.v.o. gemiddeld toch al vier jaar over deze studie doen. Dat zou een reden te meer zijn om het gehele m.a.v.o. dan maar vierjarig te maken. Dit is echter een zwak en zelfs gevaarlijk argument. Cijfers over de gemiddelde studieduur van h.a.v.o.-abituriënten zouden op die manier gemakkelijk kunnen leiden tot voorstellen om het h.a.v.o. zesjarig te maken.

3. Een moeilijk punt is dat van het moment waarop de leerling kiest op welk niveau hij eindexamen wil doen en, in samenhang daarmee, dat van de wijze waarop het examen wordt afgenomen. Dit lid zei zich daarover nog geen definitief oordeel te hebben gevormd. Op het ogenblik is het zo, dat de leerling als regel aan het eind van het tweede schooljaar kiest voor het drie- of voor het vierjarig m.a.v.o., als de school die keuzemogelijkheid tenminste kent. In de opzet van het initiatiefvoorstel zou dit het keuzemoment kunnen blijven voor een eindexamen op A- of B-niveau, maar de initiatiefnemer

¹ Samenstelling: Bakker (CPN), Abma (SGP), Veerman (CDA), Van Ooijen (PvdA), voorzitter, Van Leijenhorst (CDA), Dees (VVD), Konings (PvdA), Kolthoff (PvdA), Ginjaar-Maas (VVD), ondervoorzitter, Evenhuis (VVD), Worrell (PvdA), Beinema (CDA), Klein (PvdA), Krouwel-Vlam (PvdA), Schaapman (PvdA), Lansink (CDA), Beckers-de Bruijn (PPR), Mertens (D'66), Van Kemenade (PvdA), De Voogd (VVD), Frinking (CDA), Bakker (CDA), Deetman (CDA)

heeft daarvan bewust afgezien en laat – zoals in het m.a.v.o.-project – een duidelijk keuzemoment achterwege. Wil de initiatiefnemer zijn opvatting ter zake nog eens toelichten? Heeft hij hierover ook het oordeel van de organisaties ingewonnen, met name dat van het M.a.v.o.-verband?

Het eindexamen wordt thans op twee geheel gescheiden niveaus afgenomen. De leerling doet óf voor alle vakken het examen m.a.v.o.-3, óf voor alle vakken het examen m.a.v.o.-4. Ook dit had in het voorstel-Konings zo kunnen blijven – met vervanging uiteraard van m.a.v.o.-3 en m.a.v.o.-4 door de niveaus A en B –, maar de initiatiefnemer heeft de voorkeur gegeven aan een gemengd examen, waarbij de leerling zelfs nog tot het eindexamen per vak mag beslissen op welk niveau hij wil worden geëxamineerd. Mocht zo'n gemengd examen er komen, zo meende dit lid, dan zou voor slagen toch de eis moeten worden gesteld dat geen enkel vak onvoldoende wordt gemaakt. Het gemengde karakter van het examen houdt immers al een belangrijke concessie aan de kandidaten in. Is hierover ook het oordeel van de organisaties bekend?

Dit lid benadrukte nog eens dat zij over deze zaken nog niet tot een afgerond oordeel was gekomen. Wel stond zij, met de initiatiefnemer, afwijzend tegenover het omslachtige en te veel vergende dubbel examineren, waarbij leerlingen een vak op twee niveaus doen om de kans te behouden dat zij in elk geval op het lagere niveau slagen. Ook voelde zij in het geheel niets voor de methode waarbij het op het hogere niveau behaalde cijfer wordt omgerekend naar het lagere niveau. Het meest verkieslijk is dan inderdaad nog een bijzondere CITO-toets² die beide examens in zich sluit. Te denken valt aan een reeks vragen in opklimmende moeilijkheidsgraad, waarvan bij voorbeeld de eerste zes vragen betrekking hebben op het eenvoudige niveau en het totaal de kennis toetst op het hogere niveau. Heeft de initiatiefnemer hierover contacten gehad met het CITO, en kent hij wellicht ook het oordeel van de inspectie?

De woordvoester van de V.V.D.-fractie zag als een ernstige moeilijkheid dat in de opvatting van de initiatiefnemer de keuze voor het niveau waarop examens zal worden gedaan pas bij het examen behoeft te worden gemaakt. Dit houdt hoe dan ook in, dat tot aan het eindexamen op twee niveaus moet worden lesgegeven, hetgeen differentiatie binnen klasseverband betekent. Nu is naar het oordeel van de VVD-fractie differentiatie binnen klasseverband een heel mooi ding, maar de praktijk van het onderwijs is daaraan beslist nog niet toe. Heeft de initiatiefnemer zich van deze complicatie wel voldoende rekenschap gegeven? Is hij niet van mening dat, bij doorvoering van zijn voorstel, het aan de scholen moet worden overgelaten hoe zij een en ander onderwijskundig inrichten, dat wil zeggen dat de scholen de vrijheid moeten krijgen om óf differentiatie binnen klasseverband toe te passen, indien zij zich daartoe in staat achten, óf na het tweede of het derde jaar tot enigerlei vorm van «streaming» over te gaan? Dat zou tevens kunnen betekenen dat niet alle m.a.v.o.-scholen in het land voor beide niveaus gaan opleiden, zoals ook nu niet alle scholen zowel m.a.v.o.-3 als m.a.v.o.-4 kennen.

4. Vreest de initiatiefnemer niet, zo vroeg het aan het woord zijnde lid verder, dat doorvoering van zijn voorstel voor de scholen die thans zowel m.a.v.o.-3 als m.a.v.o.-4 kennen tot een vermindering van het aantal leraarlessen zal leiden? Zou dit voorts niet kunnen betekenen dat het voorstel niet alleen budgettair neutraal werkt, zoals de initiatiefnemer stelt, maar zelfs tot een door hem niet bedoelde bezuiniging op het m.a.v.o. zal leiden?

5. Heeft de initiatiefnemer ook overwogen dat zijn voorstel, wanneer dat mocht leiden tot een vrij algemeen streven op de m.a.v.o.-scholen om hun leerlingen een zo breed mogelijk pakket te bieden, er gemakkelijk toe kan leiden dat de kleine m.a.v.o.-scholen, die nu al niet met hun leraarlessen uitkomen, nog verder in de verdrukking raken?

6. Volgens het voorstel van de initiatiefnemer moet zijn wijzigingswet in werking treden op 1 augustus 1981. Waarom echter niet op 1 augustus 1979 of 1980, afhankelijk van de snelheid van de parlementaire behandeling, met een overgangsregeling tot 1982 waarin de zittende leerlingen nog voor een eindexamen-oude-stijl kunnen worden opgeleid?

² CITO: Centraal Instituut voor Toets Ontwikkeling, te Arnhem.

7. Als bijlage is bij de memorie van toelichting een voorstel tot wijziging van het Eindexamenbesluit opgenomen. Heeft de initiatiefnemer zich al verzekerd van de medewerking van de staatssecretaris op dit punt? Houdt voorts de door hem voorgestelde wijziging van de artikelen 4 en 9 van dit besluit niet – onbedoeld – in, dat ook bij de eindexamens h.a.v.o. en v.w.o. per vak naar niveau kan worden gedifferentieerd?

Een lid van de fractie van het C.D.A. meende dat met het voorstel van de heer Konings in dubbele zin wordt «gesleuteld aan een rijdende trein». Want niet alleen valt het onderwijs zelf als een rijdende trein te beschouwen, er is bovendien het m.a.v.o.-project dat van regeringswege in gang is gezet. Hoe ziet de initiatiefnemer de relatie tussen zijn voorstel en dat m.a.v.o.-project? Acht hij het niet een doorkruising daarvan? Heeft hij over dit aspect van zijn voorstel ook overleg gepleegd, en, zo ja, met welke instanties?

Een woordvoerder van de fractie van de P.v.d.A. kon zich vinden in de strekking van het initiatiefvoorstel en begroette het daarom met sympathie. Wel zou ook hij graag vernemen, hoe zich naar het oordeel van de voorsteller het m.a.v.o.-project nu verder dient te ontwikkelen.

De splitsing van het vak natuur- en scheikunde in natuurkunde en scheikunde is niet wezenlijk voor het voorstel, doch daarin en passant meegenomen. In zijn toelichting merkt de voorsteller op dat deze splitsing een betere doorstroming van m.a.v.o. naar h.a.v.o. zal verzekeren. Is echter niet een complicerende factor dat er in de verschillende vormen van voortgezet onderwijs verschillende aantallen verplichte vakken zijn, waardoor die doorstroming weer enigszins wordt beperkt?

Naar dit lid aannam is de wijziging van het Eindexamenbesluit uitsluitend bijgevoegd om de gedachten te bepalen en de consequenties van het voorstel voor ogen te hebben. Hij zei voornemens te zijn bij de openbare bespreking over het voorstel ter zake een aantal opmerkingen te maken, in de verwachting dat de staatssecretaris die dan ter harte zal willen nemen.

Antwoord van de initiatiefnemer

In antwoord op de vragen, gesteld van de zijde van de V.V.D.-fractie, merkte de initiatiefnemer allereerst op dat de term «eerste cyclus van het voortgezet onderwijs» weliswaar in de beweegreden voorkomt, en ook enige malen in de memorie van toelichting, maar dat hij in het ontwerp zelf niet is opgenomen en derhalve, bij aanvaarding daarvan, ook niet in de wet op het voortgezet onderwijs zal worden genoemd.

Overigens wordt in de memorie van toelichting gezegd (blz. 5, laatste alinea) dat doel van het wetsontwerp is «de studieduur van de eerste cyclus van het voortgezet onderwijs te harmoniseren op ten minste vier jaar», waaruit valt af te leiden dat die eerste cyclus ook van langere duur zou kunnen zijn.

Dat het argument van de gemiddelde studieduur van vier jaar voor m.a.v.o.-3-abituriënten een gevaarlijk argument zou zijn, omdat men op grond van soortgelijke cijfers bij het h.a.v.o. dan wellicht tot een zesjarig h.a.v.o. zou moeten besluiten, kon de initiatiefnemer niet zonder meer inzien. Mochten soortgelijke cijfers voor het h.a.v.o. worden gevonden, dan zou daaruit in ieder geval blijken dat er iets mis is met dat onderwijs. Ten aanzien van het driejarig m.a.v.o. is de gemiddelde studieduur van vier jaar echter in het bijzonder relevant omdat van degenen die het diploma m.a.v.o.-3 halen vervolgens 40 procent in het vierjarig m.a.v.o. instroomt en derhalve vijf jaar doet over m.a.v.o.-4. De voor de hand liggende conclusie is, dat men voor een belangrijke groep m.a.v.o.-leerlingen het zittenblijven zou kunnen beperken door het tempo van het onderwijs met 25 procent te vertragen zonder beïnvloeding van het niveau.

De initiatiefnemer zei dat hij over het moment waarop in een integraal vierjarig m.a.v.o. de keuze tussen A- en B-niveau gemaakt zou moeten wor-

den inderdaad contact met de onderwijsorganisaties heeft gehad. Daar is men van mening dat die keuze, zoals nu voor m.a.v.o.-3 of m.a.v.o.-4, aan het begin van het derde schooljaar vast moet staan, en dan met een voor alle vakken gelijk niveau. De bezwaren daartegen achtte de initiatiefnemer echter groot. Bij de toepassing van het Besluit l.b.o.-l.a.v.o. is gebleken tot welke problemen een zo vroegtijdige keuze kan leiden. In de memorie van toelichting wordt daarover het een en ander gezegd. Leerlingen moeten, bij die methode, in een weinig stabiele fase van hun ontwikkeling een keuze doen die later te hoog of te laag gegrepen kan blijken zonder dat corrigeren nog mogelijk is. In veel gevallen betekent dat een jaar extra naar school. Toepassing van dezelfde methode bij een integraal vierjarig m.a.v.o. zou dan ook met vrij grote waarschijnlijkheid betekenen, dat voor een niet onbelangrijk aantal leerlingen wegens de verkeerde keuze die zij aan het eind van het tweede jaar hebben gedaan een vijfde jaar m.a.v.o. noodzakelijk wordt. Dit nu dient te worden voorkomen.

In het voorliggende voorstel, aldus de initiatiefnemer, is gekozen voor een methode waarbij de leerlingen zo lang mogelijk bijeen blijven. Pas op het eindexamen blijkt, met behulp van speciaal daartoe te ontwikkelen toetsen, op welk niveau, voor elk vak afzonderlijk, het diploma wordt behaald. Naar de directeur van het CITO heeft meegedeeld worden in een aantal Westeuropese landen dergelijke toetsen al gehanteerd en zijn ze zeker ook voor Nederland te ontwikkelen. Daarvoor is voldoende tijd beschikbaar, want bij de in het voorstel gekozen ingangsdatum zal het eerste eindexamen in deze nieuwe vorm pas in het voorjaar van 1983 worden afgenomen. Ook voor het l.b.o.-l.a.v.o. zou de ontwikkeling van dergelijke selectieve toetsen van veel belang kunnen zijn.

Dat bij deze nieuwe wijze van examineren, met differentiatie achteraf per vak, onvoldoendes niet meer aanvaard zouden kunnen worden vond de initiatiefnemer op het eerste gezicht geen onredelijke eis. Het leek hem echter juist niet te ver te begeven op het terrein van de examennormen. De vaststelling daarvan is aan anderen voorbehouden.

Vervolgens ging de initiatiefnemer in op de opmerking van de woordvoerder van de V.V.D.-fractie, dat de wijze van inrichting van het integraal vierjarig m.a.v.o. als beoogd in zijn voorstel veronderstelt dat alle scholen het probleem van de differentiatie binnen klasseverband onder de knie hebben, hetgeen zeker niet het geval is, en dat het daarom beter is de scholen zelf te laten uitmaken of zij al dan niet een zekere «streaming» willen toepassen. Hij zei van opvatting te zijn dat van een rechtstreekse relatie met het vraagstuk van de differentiatie binnen klasseverband geen sprake is en ontkende daarom ook het van de zijde van de C.D.A.-fractie gestelde verband met het m.a.v.o.-project. Ook staatssecretaris De Jong heeft bij herhaling in de Kamer doen weten dat er zijns inziens geen relatie bestaat tussen het integraal vierjarig maken van het m.a.v.o. en het m.a.v.o.-project.

Als bezwaar tegen het in dit verband hanteren van de term «differentiatie binnen klasseverband» voerde de initiatiefnemer aan, dat dit toch weer zou neerkomen op een tevoren door de leerling te maken niveaukeuze. Hij gaf er verre de voorkeur aan dat de hoogste m.a.v.o.-jaren heterogene groep leerlingen te zien houden geven van wie pas bij het eindexamen blijkt op welk niveau, per vak, zij het diploma verwerven. Hoe het onderwijs aan deze heterogene groep precies zal worden ingericht dient natuurlijk in belangrijke mate aan de scholen zelf te worden overgelaten.

Een lid van de P.v.d.A.-fractie bracht bij interruptie in het midden dat degenen die bedenkingen hebben tegen deze zienswijze er goed aan doen het heterogene karakter van de groep leerlingen die aldus in de hoogste m.a.v.o.-jaren ontstaat niet te overschatten. Ook op het ogenblik al is in de laatste jaren van m.a.v.o.-4 de kwalitatieve spreiding van de leerlingen zeer groot. Bij een integraal vierjarig m.a.v.o. zullen de capaciteiten misschien nog iets verder uiteen komen te liggen, maar veel zal er in de situatie niet veranderen.

De woordvoerder van de C.D.A.-fractie zei toch ernstige verwarring met het m.a.v.o.-project te vrezzen. In 1982 zal in het kader daarvan aan een tiental scholen het eindexamen plaatshebben nadat enige jaren differentiatie in klasseverband is toegepast. Vijfendertig volgscholen zijn daarmee ook bezig. Het moet toch wel tot ernstige verwarring leiden wanneer zich dan nog een categorie scholen aandient die het eindexamen weer op een andere manier gaat aanpakken. Wat is daarover het oordeel van de initiatiefnemer?

Deze antwoordde dat zijns inziens zijn voorstel niet tot zo grote complicaties behoeft te leiden. Hij wilde het nadrukkelijk los zien van de experimenten met differentiatie binnen klasseverband die in het kader van het m.a.v.o.-project gaande zijn. De opzet van zijn voorstel is, zo vatte hij samen, de differentiatie in de tijd die het m.a.v.o. thans kent op te heffen door het geheel vierjarig te maken, maar de twee niveaus te behouden; alle lessen zullen gezamenlijk zijn, en bij het eindexamen zullen «scheidende» toetsen uitmaken, per vak, op welk niveau het diploma wordt verworven. Het gaat daarbij steeds om één toets, waaraan een score is verbonden op grond waarvan het niveau van de geleverde prestatie kan worden bepaald.

De initiatiefnemer sloot desgevraagd niet uit dat met een eindexamen zoals door hem voorgesteld ook binnen het m.a.v.o.-project kan worden geëxperimenteerd. Hij voegde daaraan toe beslist niet het gevoel te hebben met zijn voorstel te «sleutelen aan een rijdende trein», maar die trein veeleer te olieën en dus de rit te vergemakkelijken. Zijn voorstel zou tevens gezien kunnen worden als een handreiking aan het m.a.v.o. na de kritiek die de laatste jaren van die zijde op regering en parlement is vernomen.

Zijn antwoord vervolgend zei de initiatiefnemer, dat hem door het m.a.v.o. is voorgerekend dat zijn voorstel voor de scholen die thans zowel m.a.v.o.-3 als m.a.v.o.-4 kennen niet zal leiden tot vermindering van het aantal leraarlessen. Evenmin behoeft vrees te bestaan voor de positie van de kleine m.a.v.o.-scholen op dit punt. Berekend is dat die zelfs enig voordeel mogen verwachten.

De voorsteller zei aanvankelijk inderdaad te hebben overwogen als ingangsdatum 1 augustus 1979 te kiezen, met een overgangperiode voor de leerlingen-oude-stijl. Hij is daarvan op grond van ingewonnen juridisch advies van het departement teruggekomen. Het voornaamste is dat alle leerlingen die reeds m.a.v.o. volgen in de verwachting in drie jaar een diploma te kunnen behalen daartoe nog de gelegenheid moeten hebben, en dat degenen die zich straks nieuw aanmelden, tijdig dienen te weten dat er voortaan alleen vierjarig m.a.v.o. zal zijn.

De wijzigingen in het Eindexamenbesluit zijn inderdaad als bijlage toegevoegd om een aantal consequenties aan te geven. De initiatiefnemer verontschuldigde zich voor enkele fouten in deze bijlage die een gevolg zijn van de omstandigheid dat hij zich bij vergissing op een verouderde versie van het besluit heeft gebaseerd. Daardoor zijn enkele artikelen gewijzigd die al niet meer in het besluit voorkomen.

De wijzigingen, voorgesteld in de artikelen 4 en 9, sluiten inderdaad niet uit dat ook bij de eindexamens h.a.v.o. en v.w.o. per vak wordt gedifferentieerd, maar om dat werkelijk mogelijk te maken zouden nog andere artikelen van het besluit moeten worden gewijzigd.

De in het voorstel voorziene splitsing van het vak natuur- en scheikunde in natuurkunde en scheikunde is, anders dan de woordvoerder van de PvdA-fractie meende, daarvoor toch van wezenlijk belang. Het eindexamen m.a.v.o.-3 omvat namelijk vijf vakken, waarbij men natuur- en scheikunde tot één vak heeft gecombineerd om de toelating tot het middelbaar technisch onderwijs open te houden. In het vierjarig m.a.v.o. wordt echter examen gedaan in zes vakken, en dus moeten natuurkunde en scheikunde weer als afzonderlijke vakken worden vermeld.

Verdere behandeling van het voorstel

Met het overleg waarvan hiervoor verslag is gedaan, acht de vaste commissie voor onderwijs en wetenschappen de openbare beraadslaging over het voorstel voldoende voorbereid.

De voorzitter van de commissie,
Van Ooijen

De griffier van de commissie,
Mulder